

ÇAĞDAŞ KUR'ÂN ÇALIŞMALARI: MUHAMMED ŞAHRÛR ÖRNEĞİ

Ziyad Alrawasdeh*

Öz:

Birçok çağdaş araştırmacı modern yöntemlerden yararlanarak akıl-metin ilişkisini anlayabilmek için günümüzde Kur'ân üzerine dilbilimi, yapısalılık ve semantik analiz gibi alanlarda faydalı çalışma ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra çeşitli yöntem ve usullerle dini metinleri anlamak için modern akımlar ortaya çıkmıştır. Bu alandaki araştırmacılardan biri olan Muhammed Şahrûr, 1990 yılında "Kitap ve Kur'ân: Çağdaş Okuma" başlıklı kitabını kaleme almıştır. 1994 yılında yayımlanan "Devlet ve Toplum", 1996 yılında yayımlanan "İslam ve İman" ve 2001 yılında yayımlanan "İslam Fıkıhında Yeni Asıllara Doğru" adlı eserler Şahrûr'un diğer bazı eserleridir. "Kur'ân Kıssalarını Çağdaş Okuma" adlı eser, 2010 yılında yeniden kaleme alınmıştır. Bütün bu çalışmalar Kur'ânî kavramların lafzî yapım metoduna dayanmaktadır. Diğer taraftan bu çalışmalar modern sözlüklerden kavramların aslî yapılarına bakmak suretiyle Kur'ân'daki anlamlara ulaşma amacını taşımışlardır. Biz bu makalede, M. Şahrûr'un Kur'ân çalışmalarındaki düşüncelerinin bazı yönlerini ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Kitap, Kur'ân, Zikir, Ümmü'l-Kitab, Yapı, Siyak, Mecaz.

***

Abstract:

Contemporary Qur'anic Studies: The Example of Muhammad Shahrur

Many researches today are using modern methods to understand the relationship between the mind and text, to understand this link they have put forward many beneficial research in the

* Öğr. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Ana Bilim Dalı.

following areas; linguistics, structuralism and semantic in The Holy Quran. Modern trends have emerged in order to understand religious texts using various methods and techniques. One of these researchers include Muhammed Şahrûr who looks into this matter in his book written in 1990 entitled " Books and The Holy Quran: A Contemporary Read ". A few other books published by Şahrûr include " State and Society "-1994, " Islam and Fatih "-1996, " Path to New Foundations in Islamic Law "-2001. The piece " Contemporary Reads on the Stories of The Holy Quran " was rewritten in the year 2010. All these pieces are based on the linguistic structure methods in The Holy Kuran. On the other hand the primary structure of these pieces is to look up relevant words from the modern dictionary in order to understand The Holy Quran. This article is going to cover some of the ideas in the Quranic works of M.Şahrûr.

Keywords: Book, The Holy Quran, Dhikr, Ummu'l-Kitap, Context, Allegory.

***

Giriş:

Muhammed Şahrûr, birçok soruya cevap vermek için "Kur'ân metni" meselesini kitaplarının ana tartışma konusu olarak ele alıp sunuyor. Cevapladığı sorulardan birkaçı şunlardır: "Kur'ân'a nasıl bakılır?", "İndirilen hakim zikrin anlaşılıp incelenmesi için kullanılan yöntem nedir?", "Bu yönteme göre Kur'an-ı Kerim ayetlerinin yorumlanması için bilinmesi gereken kurallar nelerdir?", "Bu yorum genel olarak Kur'ân'a nasıl uygulandı?", "Kur'ân Kıssaları üzerine nasıl bir çalışma yapılabilir?"

Şahrûr "Kur'ân ve Kitap" adlı eseri üzerinden İslâmî fikrin durgunluk sorununu çözmeye çalışmaktadır. Kitabının başında çalışmalarının dayandığı metodu sunmaktadır. Ebû Ali el-Fârîsî'nin (ö.377/987) teorisine istinaden bu metod ise kelimelerin anlamlarının belirlenmesinde dil yaklaşımının (sözel) benimsenmesi ve dilde eş anlamlılık olmadığına önemsenmesidir.¹

---

¹ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurânu Kırâeten Muâsıraten*, Baskılar Distribütörlük ve

Şahrûr, bu metodu ilk keşfedenlerden biri olduğunu iddia etmektedir. Oysa Mutezililer, aşağıda ifade edileceği üzere Kur'ân ayetine istinaden bu teoriden söz etmişlerdir:

(وما أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلَّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) (İbrahim).

“Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (Allah’ın emirlerini) iyice açıklasın. Allah, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”²

Ali Abdürrazık, “İslam’da Yönetim Biçimi” (الإسلام وأصول الحكم) adlı kitabında çağdaş Kur'ân çalışmalarını erken ele alanlardan birisi sayılabilir. Kendisi bu çalışmasında İslam’daki hüküm sisteminin dayandığı esasları yok etmeye çalışmıştır. “Kur’ân’da anlatım sanatı” (الفن القصصي في القرآن الكريم) kitabının sahibi Muhammed Halefullah da şu ifadesiyle Kur’ân Kıssalarında geçen olayların gerçekliğinden şüphe eden diğer bir yazardır:

“Biz, tüm dilbilimciler ve tefsircilere saygı gösteririz. Ancak sanatsal kıssaları incelerken belli sınırlarda durup kendimizi kısıtlamayız. Zira kıssayı zikrederken olay ve haberi takip etmekten daha önemli başka bir şeyi kastediyoruz. Biz şunu demek istiyoruz: Kıssa, öykücünün gerçekte olmayan kahraman tarafından gerçekleşen olayları ya da kahramanın gerçek, olayın kurgu olduğunu hayal ettiği edebî eserdir. Bunlar da belâgata göre ve sanatsal bir şekilde düzenlenmiştir”³.

Kur’ân, Arap dili üzere nazil olmuştur. Başka bir deyişle, Allah mübarek hitabına konu ettiği manaları, muhatap kitlenin kelime dünyası içinde, onların

² İbrahim 14/4.

³ Muhammed Halefullah, *el-Fennü'l-Kasâfî'l-Kur'ân*, Sina distribütörlük, Kahire, 4.baskı, 1999, s. 152.

söyleyiş şekillerini kullanarak ve aynı zamanda içinde geliştiği kültürün, dünya görüşünün, estetik ve ahlakî değerlerin içerisinde kalarak beyan etmiştir.⁴

Kur'ân-ı Kerim'in bir lafız, kelim, metin olması ve dinin temel ilke ve öğretilerinin bu söz kalıplarının içinde bulunmuş olması, tefsir tarihi boyunca genellikle lafız-anlam ilişkisini gündeme getirmiştir.⁵

Şahrûr'un çalışmaları ise öncelikle dile dayanmaktadır. Bu nedenle onun Kur'ân'î kavramlara yönelik çalışmaları yapısalılık bünyesinde ele alınabilir. Çünkü Kur'ân anlamları içerisinde bulunan toplumun kullanmış olduğu dilden değil ancak kendi çerçevesi içerisinde anlaşılabilir. Buradan hareketle Şahrûr'a göre Kur'ân'da ne bir tekrar ne bir ziyade ve ne de eş anlamlı kelimeler bulunmaktadır. Her bir kelimenin kendisine has delaleti, manası ve özelliği vardır. Mesela "*levh-i mahfuz*" kavramı (إِمَامٌ مُّبِينٌ)"imamin mübîn"⁶ kavramından farklı bir anlam taşır. Benzer şekilde "*Kitap*" "Kur'ân'dan farklı bir anlama gelir. Şahrûr'un düşünce yapısı şu sonucu doğurur: Kur'ân ayetlerinin te'vîlinde dile dayanmak gerekir, dile dayanılmadığı takdirde yapı ile delalet arasındaki bağlantı kopar. Bu durumda Kur'ân ayetlerinin delile dayanmaksızın tevil edilmesinin kapısı açılır.

Burada öncelikle şunları ifade etmemiz gerekmektedir. Şahrûr'un asıl mesleği mühendislik olup, lisans öğretimini Rusya'da tamamlamıştır. Bölgenin komünist fikrini benimsemiştir. Yüksek lisansını Şam'da, doktorasını ise İrlanda'da tamamlamıştır. Klasik İslam bilimlerine dair almış olduğu hiçbir eğitim söz konusu değildir. Tüm bunlara rağmen Şahrûr, Kur'ân'ın anlamına ulaşma yolunda yeni bir metod inşa etmeye çalışmıştır.

⁴ Necmettin Gökkır, *Kur'an Dilinin Sosyal-Kültürel Bağlamı*, İFAV 1.Baskı, İstanbul 2014, s. 19.

⁵ Necmettin Gökkır, *Kur'an Lafızları*, Forart Yayınevi, İstanbul 2009, s. 78.

⁶ Yasin 36/12

Dolayısıyla bu makalede Şahrûr'un yöntem ve görüşleri üzerinde duracağız. Aynı şekilde Şahrûr'un kullanmış olduğu yapı analiz metodunu kullanmak suretiyle onun fikirlerini tartışacağız. Bu çalışmada giriş, a: Kur'ân ve Zikir, b: Kur'ân'da "hadis" ve "kasas" kavramları, c: kitap ve açıklaması, d: Şahrûr'da tecdit kavramı, e: özgürlük sorunu, f: insan ve eceli, g: Şahrûr'un değerlendirilmesi üst başlıklar ve sonuç şeklinde ele alınacaktır.

A. Kur'ân ve Zikir:

Şahrûr metodunda, Kitap, Kur'ân, Zikir ve Furkan şeklinde dört ana kavramı birbirinden ayırmaya çalışmaktadır:

(إنا نحن نزلنا الذكر وإنا له لحافظون). (الحجر)

"Şüphesiz o Zikir'i (Kur'ân'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz"⁷ ayeti hakkında Şahrûr şöyle der: "Mushaf'ta karşımıza Zikir'in yanı sıra Kur'ân, Kitap ve Furkan ifadeleri çıkmaktadır. Bu kelimeler aynı mı yoksa farklı anlamlar mı taşıyor?"⁸ Kendisi sonuç olarak bu kelimelerin aynı anlamı taşımadığını düşünmektedir.

1. Kitap:

Şahrûr'a göre "Kitap", bir ya da birden fazla anlamda kullanılmıştır. "Kitap" kelimesi, başında harf-i tarif bulunmadığında Mushaf ile aynı anlama gelmemekte ve herhangi bir kitap anlamını içermektedir. Ancak "Mushaf" birden fazla kitap (konu) içerir. Oysa "Kitap" kelimesinin başına harf-i tarif geldiğinde Hz. Peygamber'e (s.a.v.) vahyedilen konular anlamına gelir, ancak böyle bir durumda kitap "Mushaf" olabilir.

⁷ Hicr 15/9.

⁸ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 51.

Başka açıdan, Hz. Muhammed (s.a.v.) “Resul” ya da “Nebi” olması sebebiyle “Kitap” onun çağrısını ve peygamberliğini içermelidir. Buradan hareketle “Kitap” iki bölüme ayrılır.

1. Çağrı (mesaj) Kitabı: Hadler, ibadetler, helal ve haramların gösterilmesi⁹, Furkan’ın ahlâkı, genel ve özel yönlendirmeler gibi bilinçli insanî davranışın kurallarını kapsar.¹⁰ Bunları da muhkem ayetler (ümmü’l-kitab) temsil eder.

2. Peygamberlik Kitabı: Varlığın hakikatinin beyan edilmesi ile tarihi ve evrensel bilgileri içeren konuların tümünü kapsar. Bunları da müteşabih ayetler temsil eder ve bu çağrının doğruluğu yüce Kur’ân ve Sebu’l- Mesâni’den oluşan peygamberlik ile onaylanmıştır. Hz. Muhammed’in (s.a.v.) çağrısı insanî davranışta haram ile helâli birbirinden ayırdı, peygamberliği ise hak ile batılı (gerçek ile yanlış) birbirinden ayırdı.¹¹

Kur’ân (müteşabih ayetler) Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamberliğini vurgulayan ve insanî bilincin dışında olan konusal bir gerçektir, bu gerçeği anlamak bilimsel araştırma kurallarına tabidir, oysa çağrı şer’î ve sosyal bilimlere bağlıdır.¹²

2. Kur’ân:

Seb’ul-mesâni ile benzerlik gösteren ayetler, Kur’ân’da kitabın bir parçasıdır ve kitabın benzeri değildir.

Şahrûr’a göre “el-Kur’ân” kelimesi marife olduğu gibi nekre şeklinde de olabilir. Marife kalıbıyla geldiğinde Kur’ân doğrudan kendisinden bahsetmektedir. ¹³ *شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ* ve ¹⁴ *يس والقرآن الحكيم* örneklerinde olduğu gibi.

⁹ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve’l-Kurân*, s. 55

¹⁰ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve’l-Kurân*, s. 90.

¹¹ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve’l-Kurân*, s. 90

¹² Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve’l-Kurân*, s. 103-113.

¹³ Bakara 2/185.

Şayet nekre gelirse bu durumda kendisinden bir parçayı kast eder. بل هو قرآن¹⁴ ayetinde Kur'ân kavramı doğrudan kendisini değil, kendisinden bir parçayı ifade eder.¹⁵

Şahrûr'a göre Kur'ân iki kısma ayrılır:

1-: Aslı olan: قرآن مجيد في لوح محفوظ¹⁷ Kainatı düzenleyen genel kurallardır. Peygamber için dahi bu kanunlar asla değişmez.

2-: Değişen kısım: Şahrûr bu fikrini Yasin Sûresi 12. âyette zikri geçen وكل شيء أحصيناه في إمام مبين¹⁸ İmamin Mübîn'e dayanmak suretiyle açıklamıştır. Şahrûr bu kavramı iki kısma ayırır:

I-Küçük tabiat olay ve kanunları: Rüzgârın esmesi, renklerin değişmesi ve Allah'ın canlılara erkek ve dişiliği bahşetmesi gibi. Tüm bunlar kader değil, doğal olan hadiselerdir. Şahrûr, "Göklere ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinize değişik olması da O'nun kudretinin delillerindedir."¹⁹ ayetinden hareketle bu sonuca varır. Bu sahadaki Allah'ın ayetleri tabiat kanunlarına bağlıdır. Kur'ân'da zikri geçen Kitabün Mübin²⁰ kavramı söz konusu olduğunda burada zikri geçen konu doğa hadiseleri ile ilgilidir ve bu sahada bazı değişiklikler söz konusu olabilir.²¹

II- İnsanın Bilinçli Fiilleri: Şahrûr bu sonuca Yusuf Sûresi'nin 3. ayetine istinaden ulaşır. Söz konusu yerde "kasas" ifadesi "Levh-i Mahfuz" değil de "İmâmün Mübîn"²¹ de gerçekleştiğinden sonra insanın fiillerine tabii olma an-

¹⁴ Yasin 36/1-2.

¹⁵ Bûruc 85/21.

¹⁶ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 90.

¹⁷ Bûruc 85/21-22.

¹⁸ Rum 30/22.

¹⁹ En'âm 6/59.

²⁰ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 75.

²¹ Yasin 36/12.

lamını taşır. Kasas kavramı İmâmün Mübîn anlamındadır ve Kur'ân'da Yusuf 12/2; Şuara 26/1-2 ve 28/1-2. âyetlerinde ele alınmaktadır.²²

3. Zikir:

Kur'ân'ı, insanî dil formatına (Arap diline) çevirmek. "Zikr" Kur'ân'da ele alınan bir kavramdır. Marife ve nekre formatında da gelse her durumda bu kavram sıfat anlamını taşır.²³

Şahrûr'a göre Kur'ân, kainatı, doğa ve insanî hadiseleri düzenleyen kurallar bütünüdür. Şahrûr Zuhruf 43/3 âyetine istinaden Kur'ân'ın temelini başlangıçta dile dayanmazken daha sonra dile dayandığını ifade etmektedir. Buradaki "Zikr" Kur'ân'ın Arap dili ile inmesi anlamındadır (bu dil, kadim değil yeni bir dil ve yeni bir kitap demektir.) Bu düşünceye de Enbiya 21/2 âyetine istinaden ulaşmıştır. Bu durumda "Zikr'in" indirilişinden murat Kur'ân'ın tamamının Arap dili ile indirilişi anlamındadır.²⁴

4. Furkan:

Furkan kelimesi Kur'ân'da marife olarak 9 kere, nekre olarak 1 kere (Enfal Suresi, 29. âyette) yer almaktadır, Bakara Suresi 53. âyette (Musa'ya Furkan'ı ve Kitab'ı vermiştik) pasajında Furkan kelimesi geçmektedir. Buna göre kitap ile Furkan Musa'ya ayrı ayrı verilmiştir. Bu durum, Kitap ile Furkan'ın birbirinden ayrı olduğunu gösterir. Bu bir sonraki âyette apaçık görülmektedir: Ali İmran Suresi 3. ve 4.âyetlerinde de şöyle buyrulmuştur: *(Resûlüm!) O, sana Kitab'ı hak ve önceki kitapları tasdik edici olarak tedricen indirmiş; daha önce de, insanlara doğru yolu göstermek üzere Tevrat ile İncil'i indirmişti. Furkan'ı da indirdi.*

²² Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s.76.

²³ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 60; Hicr 15/9; Sa'd 38/1.

²⁴ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 62-63.

Nitekim Kitap Hz. Muhammed'e (s.a.v.) gelmeden evvel Furkan, Tevrat ve İncil indirildi. Bundan anlaşıldığına göre Hz. Musa'ya indirilen Furkan Hz. Muhammed'e (s.a.v.) indirilen Furkan ile aynıdır, bu da Allah'ın (c.c.) Bakara Suresi 185. ayetteki kavlinin anlamıdır (*Ramazan ayı, ki onda Kur'ân, insanlar için hidayete vesile olsun ve hidayete apaçık deliller ve Furkan olarak indirildi*), burada Furkan, Kur'ân'a atfedildiğinden Furkan'ın Kur'ân olmadığına sonucuna varılıyor, O, Ümmü'l-Kitab'ın (çağrı) bir parçasıdır.²⁵ Şahrûr'a göre Furkan Ümmü'l-Kitab'ın bir parçasıdır, o da En'âm suresinde geçen 10 vasiyettir.²⁶

(قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيَّكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ * وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا تَكُلُوا نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْبُدُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ * وَأَنْ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) (الانعام)

(De ki: 'Gelin size Rabbinizin haram kıldığı şeyleri söyleyeyim: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayım, anaya babaya iyilik yapım, yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizin ve onların rızkını veren Biziz, gizli ve açık kötülöklere yaklaşmayım, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayım. Allah bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır * Yetim malına, erginlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında yaklaşmayın; ölçüyü ve tartıyı doğru yapın. Biz kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükleriz. Konuştuğunuzda, akraba bile olsa sözünüzde adil olun. Allah'ın ahdini yerine getirin. Allah size bunları öğüt almanız için buyurmaktadır* Bu, dosdoğru olan yoluma uyun. Sizi Allah yolundan ayrı düşürecek yollara uymayın. Allah size bunları sakinasınız diye buyurmaktadır.)²⁷

Kur'ân ve Kitab'a referansın sure içinde yapılmış olmasının yeterliliğini belirten, modern dönem yazarlarından Ayşe Abdurrahman'a göre surede 5 kez

²⁵ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 64-65.

²⁶ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 51-64.

²⁷ En'âm Suresi. 6/151-153.

(واذكر في الكتاب) kalıbıyla Meryem, İbrahim, Musa, İsmail ve İdris için Kitap'a atıf yapılması ve aynı şekilde sure sonunda 97. âyette (فإنا يسرناه بلسانك لتبشر به المتقين) (وتنذر به قوما لدا Kur'ân'a atfın olması yeterli olacaktır. O halde Meryem Suresi de Huruf-ı Mukataa ile başlayıp Kur'ân ve vahye vurgu yapan surelerden biridir.²⁸

B. Kur'ân'da "Hadis" ve "Kasas" Kavramları:

Şahrûr'a göre; Kur'ân, peygamberliktir ve gerçektir. Pek çok ayette Kur'ân'ın (*Hadis*) diye vasfedilmesinin temel bir sebebi vardır:

(ماكان حديثا يفترى)(يوسف)،(فذرني ومن يكذب بهذا الحديث)(القلم)، (أفيهذا الحديث أنتم مدهنون)(الواقعة)، (فما لهؤلاء القوم لا يكادون يفقهون حديثا)(النساء)، (فيأي حديث بعده يؤمنون)(المرسلات)، (هل أتاك حديث موسى)(النازعات)، (هل أتاك حديث موسى)(البروج).

(Kur'ân uydurulabilen bir söz değildir)²⁹, (bu sözü (Kur'ân'ı) yalanlayanları Bana bırak)³⁰, (Siz bu sözü mü hor görüyorsunuz?)³¹, (Bunlara ne oluyor ki, hiçbir sözü anlamaya yanaşmıyorlar?)³², (Kur'ân'dan başka hangi söze inanacaklar?)³³, (Musa'nın başından geçen olay (söz) sana geldi mi?)³⁴, (Firavun ve Semud ordularının haberi (sözü) sana geldi mi?)³⁵.

Hadis, hadese fiilinden türemiştir, *Hades* ise iki şıklı bir olaydır. Hadisin insani bir olay olmasına Nâziât Suresi 15.ayetini örnek verebiliriz. (Musa'nın başından geçen olay (söz) sana geldi mi?)³⁶(هل أتاك حديث موسى)

Ya da evrensel bir olay olmasına A'raf suresi 185. ayeti örnek olarak gösterebilir:

²⁸ Bilal Gökür, *Meryem Suresi Tefsiri*, Fecr Yayınları, Ankara 2009, 1. Baskı, s. 53.

²⁹ Yusuf Suresi, 12/111.

³⁰ Kalem Suresi, 68/44.

³¹ Vakia Suresi, 56/81.

³² Nisa Suresi, 4/78.

³³ Mürselat Suresi, 77/50.

³⁴ Naziat Suresi, 79/15.

³⁵ Büruc Suresi, 85/17.

³⁶ Naziat Suresi, 79/15.

(ولم ينظروا إلى ملكوت السموات والأرض وما خلق الله من شيء وأن عسى أن يكون قد اقترب أجلهم فبأي حديث بعده يؤمنون) (الأعراف)

(Göklerin ve yerin hükümranlığını, Allah'ın yarattığı her şeyi ve ecellerinin yaklaşmış olması ihtimalini düşünmüyorlar mı? Bundan sonra hangi söze inanacaklar?³⁷).

İşte "hades", her insanî ve evrensel hadesi (olayı) kapsamaktadır. Kur'ân küllî ve kısmî evrensel olayları ve insanî olayları bir araya getirmiştir. (Kur'ân'da ki kasas / en iyi kasas olarak nitelendirilmiştir), İşte bu yüzden hem *Hadis* hem de *Kur'ân* olarak isimlendirilmiştir.³⁸

İnsan (tarih) ve evrenin olayları, maddeyi düzenleyen yasaları ve insanî tarihi tanzim eden kanunları kapsadığından "Hadis" olarak isimlendirilmiş ve bu olayları ve yasaları birbirlerine bağlamıştır. Nitekim Yusuf Suresi 3. ayeti de buna işaret etmektedir.

(نحن نقص عليك أحسن القصص بما أوحينا إليك هذا القرآن)(يوسف).

(Biz bu Kur'ân'ı vahyederek, sana en güzel kıssaları anlatıyoruz³⁹).

Kur'ân olarak isimlendirilmesinin sebebi ise; "Kur'ân" kelimesi ise (karae) kelimesinden türemiştir, ki toplama, biraraya getirme ve karşılaştırma gibi anlamlara geliyor, İbn Faris (ö.395) de (karae) kelimesinin (karane) kelimesinden türediği kanaatindedir. Nitekim okumak (kirae) bir eğitim işlemidir ve eşyaları birbirleriyle kıyaslayarak gerçekleşir. A'raf Suresi 204.ayetin (Kur'ân okunduğu zaman ona kulak verin, dinleyin ki merhamet olunasz) anlamı da bir eğitim işlemindedir. Birinin gelip Kur'ân'ı anlatması halinde onun dinlen-

³⁷ Â'raf Suresi, 7/185.

³⁸ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 93.

³⁹ Yusuf Suresi. 12/3.

mesini emretmektedir. Bu anlam tilavetten değil âyetlerin okunmasından yani anlatılmasından ileri gelir.⁴⁰

Şahrûr, Allah'ın (cc) kelimelerinin, Allah'ın evrensel varlığı olduğu ve Kur'ân'ın iki bölüme ayrıldığı düşüncesine kanîdir. Şöyle ki:

1. Sabit bir kısım; varlığı düzenleyen genel yasaları kapsar.

2. Değişken kısım; mübin imamdan alınmıştır. Bu da iki şıktan oluşmaktadır.

A. Moleküler doğanın olayları ve yasaları ki buna İmamün Mübîn ismini verdi.

B. Bilinçli insanın amelleri ve insanî tarihin olayları ki, buna da ahsanu'l-kasas ismi verilmiştir.

Kur'ân, Tevrat ve İncil'i doğrulamak için değil Ümmü'l-Kitab'ı yani muhkem ayetleri doğrulamak için gelmiştir. Bu mesele fakih ve tefsircilerin anladıkları gibi değildir.⁴¹

C. Kitap ve Açıklaması (الكتاب وتفصيله):

Şahrûr, "Kitabın Tafsili" "تفصيل الكتاب" teriminin anlatımını uzunca ele almıştır. Ona göre bu terim, "Kitab'ı" anlatan ayetlerdir. Bunlar hem kusursuz değil hem de birbirine benzerdirler. Ne hükümdür ne de Kur'ân'dır. Detaylandırma (et-tafsîl) ise yer ve zaman olarak eşyaların maddi ayırımıdır. Hûd Suresi'nde bu konuyla alakalı şöyle bir ifade geçmektedir:

(الر كِتَابٌ أَحْكَمْتُ آيَاتُهُ ثُمَّ فَصَّلْتُ مِنْ لَدُنِّ حَكِيمٍ خَبِيرٍ) (هود).

⁴⁰ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 90 -91.

⁴¹ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 70-96.

1. (Elif, Lam, Ra. Bu Kitap, hakim ve haberdar olan Allah tarafından ayetleri kesin kılınmış, sonra da uzun uzadıya açıklanmış bir Kitap'dır.)⁴²Şahrûr burada âyetin muhkem kitabın mekansal ayırımından bahsettiğini düşünmektedir, yani muhkem ayetler (ümmü'l-kitâp). Bu muhkem kitapta tüm hükümler (yasalar) Mushaf'ın tümüne tekrarlanmadan dağıtılmıştır, Nisa, Âli-İmran ve Bakara suresinde tekrarlanmayan hükümler vardır ve Hûd Suresi 1. ayeti Fussilet Suresi 3. ayetiyle ilişkilendirerek dağıtılmış hükümlerin ayetleri arasında Kur'ân lafzını yerleştirmiştir:

Fussilet Suresi'nin 3. ayetinde ise başka bir örnek karşımıza çıkmaktadır. (bilen bir kavim için, âyetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır.)⁴³

(كِتَابٌ فَصَّلْتُ آيَاتَهُ فَرَأْنَا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ)(فصلت).

Şahrûr'a göre Kitab'ın tafsiline/açıklamasına ihtiyaç teşkil eden (غاية تفصيل) (الكتاب) ve benzerliklerin karışmasına yol açan iki sebep vardır:

1. Muhkem ayetler tahrife müsait ve icazdan yoksundur. İçinde "Kur'ân" lafzının geçtiği benzer ayetlerde icaz vardır. Kur'ân kelimesinin kesin hüküm bildiren ayetlerin arasına konulmasının hedefi bu hükümlerde içtihat olmasının önünü almaktır. Çünkü Muhkem ve Müteşâbih ayetlerden oluşan tek bir suredeki ayetlerin sayısı ve tertibi tam bir şekilde spesifik ve belirlenmiştir.

2. Kur'ân'ın görevi, Ümmü'l-Kitab'a egemenlik yolunu göstermesidir; yani korumak ve denetlemektir.

Kur'ân ve Sebu'l-Mesânî (peygamberlik) Allah'lık (tanrılık) kitabı iken ümmü'l-kitab (çağrı) ise ilahilik kitabıdır.⁴⁴

⁴² Hûd Suresi, 11/1.

⁴³ Fussilet Suresi, 41/3.

⁴⁴ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 113-124.

D. Şahrûr'da Tecdid Kavramı:

Şahrûr, modernleşme önerilerinin sadece tekrarlar halinde kalmaları halinde hiçbir zaman meyve vermeyeceğini ve verimsiz olduğunu vurgulamaktadır. Kendisine göre bu öneriler faydalı düşünceler ve anlamlı fikirden yoksun olduğu ve sadece süslü kelimelerden ve hutbelerden ibaret olduğu müddetçe yenileme kökenleri geçecektir. Zira insanî tarih iki aşamaya ayrılır:

Birinci aşama: Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) çağrısıyla sonlanan çağrılar aşamasıdır.

İkinci aşama: Çağrılardan sonraki yani şimdi yaşadığımız aşamadır. Buna dayanarak bugün insanlık herhangi bir çağrı ya da peygamberliğe ihtiyaç duymamaktadır. Şahrûr'a göre artık insanlık yeni çağrılar olmaksızın varlığın kendisini tek başına keşfedebilir ve yasaları koyabilir. Çünkü insanlık, geçmişine nazaran insanî ve ahlakî seviyede çok iyi düzeye erişmiştir.

Şahrûr, "Çağdaş okumalarda metot" başlıklı eserinde şöyle demektedir: "Biz *tenzîl-i hakîm'i* (hikmetle indirileni) çağrılarının sonuncusu olarak, çağrılardan sonraki çağrının aklı ve gözleriyle okuduk." Yani bu tenzil öncekilere kendi seviyelerine göre geldi, öncekiler kendi anlama kapasiteleri ile okudular, bugün ve sonrasındakilere ise farklı bir seviye düzeyinde, kendi seviyemizde geldi. Bu ancak böyle bir izah ile geçerli olur. Buna ise metnin katılığı (sabitliği) ve içeriğin esnekliği (hareketliliği) denir ki tartışma da metin ile içerik arasında olur.⁴⁵

Metin daima çağdaş okuma sıfatını taşır, tarihin belli bir dilimi üzerinde duran çağdaş okuyucu, yaşadığı zaman diliminde ortaya çıkan kültürel ve sosyal sorunları çözmek için çağdaş bilimsel yöntemleri kullanarak, sabit sözel metinli tenzilden başkalarının anlamadıklarını anlayacak, bizden sonraki za-

⁴⁵ Muhammad Şahrûr, *Tecfîfü Menâbii'l-İrhâb*, Ahali Yayınları, Şam 2008, s. 26

manda yaşayan insanlar ise mantık ve akıl kuralları çerçevesinde bizim anladıklarımızdan başkasını anlayacaklardır.⁴⁶

E. Özgürlük Sorunu:

Bir insan genel olarak bir işi yapmak istese bu işi gerçekleştirmek için işe mahsus birincil aşamaları yerine getirmesi gerekir. Bu aşamalar o insan yapısında mevcuttur. İnsan; uçak, denizaltı ve diğer icatları doğadaki bulunan kanunlar yardımı ile yapmıştır. Önceleri bilim dünyasında olan bu aşamaları anladıktan sonra, aklın soyut düşüncesi devreye girmiş ve en son da insanın hayal etme ve icat etmeye gücü yetmiştir. İşte doğadaki imkanlar onu, taklid edip onları geliştirip kendisine hizmet edecek hale getirmiştir.⁴⁷

Kader, eşyaların konusal varlığıdır ve bunların dışı vuran boyutu insanî bilincin dışındadır. Kaza ise bilinçli davranış (insanî istek) ile özetlenen bir fenomendir. Kaza zıtlar arasındaki harekete dayanır; yani kaderin (varlık) olumluluk ve olumsuzluk boyutları arasında herhangi bir davranıştır. Buna göre kaza hareketli bilirlilik sayesinde kaderden doğmaktadır. Varlığın boyutlarının (fenomeni) insanî bilirliliği her zaman yukarıya doğru hareketli olduğundan dolayı insanî kaza da aynı yönü takip eder.⁴⁸

Kader ve kaza ile bilirlilik arasında bir sebepsel ilişki gözükmemektedir. İnsan bildiğinde ihtiyacı idrak eder. İhtiyacını gidermek için çabalar (İşte bu kaza olmaktadır.), ancak bu kaza doğanın kanunlarını bilmeden etkili olamaz (bu da kader). Burada da iki kavram arasındaki bağlantı da, varlıksal bağlantı da ortaya çıkmaktadır. Zira kader olmadan kaza olmaz, kaza olmadan da kaderin bir anlamı yoktur.

⁴⁶ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 28.

⁴⁷ Muhammad Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 431.

⁴⁸ Muhammad Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 434.

Câbiri, “İnsanların dini, mirası egemenliğini göstermektedir ki bu da bize uzanan miras fikirleri, mirası sistem, kanunlar ve çağdaşlıktır.” demektedir.⁴⁹

Ona göre özgürlük insani bilirlığın başlangıcı ile başlayan, zıtlardaki (varlığın fenomeni) olumluluk ile olumsuzluk arasında hareket eden bilinçli insanî istektir, bir fenomen olarak iki unsuru vardır:

Birinci unsur (konusal): Bu eşyaların konusal varlığıdır.

İkinci unsur: Ruhun üflemesinden gelmektedir. Bu bilinçli isteğe neden olan bir bilirliktir. Zira Hazret-i Adem’in bilirlikten (bilgelikten, bildikten) sonra ilk uyguladığı şey Allah’ın emirlerine karşı özgürlüğü kullanmaktır. Şahrûr, özgürlüğün bir gereksinim bilinci olduğunu savunan düşünceyi eleştirmektedir. Çünkü kendince gereksinim bilinci özgürlüğü uygulamak için yeterli değildir. Bu bilinç olmasa da olur denebilecek fuzuli bir araç değil, özgürlüğü uygulamak için elzem bir şarttır. Buradan yola çıkarak bir insanın özgürlüğü uygulamak için iki zıt seçenekler arasında tercih yapma fırsatı olması gerektiği kanısına varılmaktadır.⁵⁰

Şahrûr’a göre, halifelik (hilafet) Allah’ın bize vermiş olduğu imkânlar ve kudret ile yeryüzünü ihya ve ıslah etmek mesuliyetini taşıyan, yeryüzü halifelidir. Ancak bunun olabilmesi için iyilikle ve kötülük, isyan ile itaat tartışmasını yapabilecek ve Allah’ın iradesi ve isteği ile insanın kendi isteği ve iradesi arasında tartışma yapmaya mütecahiz özgür iradenin (istek) olması lazımdır.⁵¹

Şahrûr, aşağıdaki ayetlere istinaden yaratılış evriminin (Darwin evrim teorisi) kaçınılmaz olduğunu söylemektedir:

⁴⁹ Muhammed Abid el-Câbirî, *Nahmuve't-Türâs*, Arap Kültür Merkezinin Baskısı, 1993, s. 21.

²² Muhammed Abid el-Câbirî, *a.g.e.*, s. 21.

⁵¹ Muhammed Şahrûr, *el-Kasasü'l-Kur'ânî Kirâeten Muâsıraten*, Sâkî Yayınevi, Birinci Baskı, Beyrut 2010, s. 290.

(وقد خلقناكم أطواراً) (نوح).

فسوّاك فعدلك) (الإنفطار). (الذي خلقك

(Hâlbuki O, sizi evrelerden geçirerek yaratmıştır.).⁵² (O (senin Rabbin) ki, seni yarattı, sonra seni sevva etti (dizayn etti), sonra da düzen üzere seni dengeli, sağlıklı kıldı).⁵³

Şahrûr bu ayetlerin insanın içinde yaratıldığı gelişim evrelerinin belli bir sırasına ve insanın eğrilik evresinden dimdik kıvam evresine doğru gelişmesine dair bir kanıt olarak saymaktadır.

(ثُمَّ سَوَّاهُ رَجُلًا) (الكهف).

Âyet (sonra da Allah seni (eksiksiz) bir insan (adam) şeklinde düzenleyip kıldı)⁵⁴. İnsanın son hal ve mahiyetinin ruh üflenmeye hazır ve yeterli hale geldiğinde ruh üflenmek üzere Hz. Âdem seçildi.⁵⁵

Şahrûr bir sonraki ayeti de bu konuda ele almaktadır.

(أو لم يروا أنا خلقنا لهم ممّا عملت أيدينا أنعاماً فهم لها مالكون) (يس).

(Görmediler mi ki, biz onlar için, ellerimizin (kudretimizin) eseri olan hayvanlar(en'am) yarattık da onlar bu hayvanlara sahip oluyorlar).⁵⁶

Şahrûr, Allah (cc) "ellerimizin yarattığı hayvanları" demiş olsaydı muhatap kimsenin, hayvanların ilk canlı hücreden olgun bir hayvan olana dek yaratılış sürecindeki geçen tüm ardışık ve paralel fiilleri bildiği anlamına gelirdi. Bu fiilleri bilmek muhatapın dimağına açık olsaydı muhatap tek başına hayvanları yaratabiliyor olacaktı. Şahrûr, burada geçen "ellerimiz" kelimesini şöyle anlatmaktadır:

⁵² Nuh Suresi, 71/14.

⁵³ İnfitar Suresi, 82/7.

⁵⁴ Kehf Suresi, 18/37.

⁵⁵ Muhammed Şahrûr, *el-Kasasul-Kur'ânî Kırâeten Muâsıraten*, s. 255.

⁵⁶ Yasin Suresi, 36/71.

“Eller” (teyit etmek) fiilinden gelmektedir. Ondan da “eller” (el-eydî, el-eyâdî) ve teyit etmek kelimeleri türemiştir. Bu örnekteki manaya göre şu örnekler verilebilir: “Bir kimse bir başkasını belli bir durumda teyit etti.” Yani onunla hem fikir oldu, onunla muvâfık kaldı. Şahrûr, bu konuda şu âyeti örnek vermektedir.

(يد الله فوق أيديهم)(الفتح).

(Allah’ın eli, onların ellerinin üzerindedir.)⁵⁷Bu ayetin şöyle bir anlatımını yapmıştır: Allah (cc) Rıdvan Biati’nde sahabeleri teyit etmiş ve onlara yardım elini uzatmıştır. Zariyat suresinin 47. ayeti ile de başka bir örnek vermektedir:

(والسماء بنيناها بأيدي وإنا لموسعون)(الذاريات).

(*Ve sema(gökyüzü); Biz onu büyük bir kudret ile bina ettik. Ve muhakkak ki (onu) genişletici olan elbette Biziz.*)⁵⁸

Bu âyette geçen (eyd) kelimesi genel anlamda kudret ve korumaya bir delil olarak anlaşılmaktadır. “El” anlamından gelmiş olsa ıslah, kuvvet ve dokunulmazlığı ifade edilmesi söz konusu olmaktadır. “Demir el (yumruk) ile vurdu” darbu meselinde bu “kuvvetlice vurmak” anlamına gelmektedir.⁵⁹

F. İnsanın Eceli:

Şahrûr, metne özel bakış ve okuma ile insanın eceli ve ömrü tartışması hakkında bilinenden farklı bir yaklaşım ortaya koyarken, şu âyetleri ele almaktadır.

(وماكان لنفس أن تموت إلا بإذن الله كتابًا مؤجلاً ومن يرد ثواب الدنيا نؤته منها ومن يرد ثواب الآخرة نؤته منها وسنجزى الشاكرين).(آل عمران).

⁵⁷ Fetih Süresi, 48/10.

⁵⁸ Zariyat Süresi, 51/47.

⁵⁹ Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbu ve'l-Kurân*, s. 422-423.

(Hiçbir kimse Allah'ın izni olmadan ölmez. Ölüm belirli bir süreye göre yazılmıştır. Kim dünya menfaatini isterse, kendisine ondan veririz. Kim de ahiret mükâfatını isterse, ona da ondan veririz. Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız).⁶⁰

(فإذا قضيتم الصلاة فاذكروا الله قيامًا وقعودًا وعلى جنوبكم فإذا اطمأننتم فأقيموا الصلاة إن الصلاة كانت على المؤمنين كتابًا موقوتًا). (النساء).

(Namazı kıldıktan başka, Allah'ı ayakta iken, otururken, yan yatarken de anın. Emniyete kavuştuğunuzda, namazı gereğince kılın. Namaz şüphesiz, inananlara belirli vakitlerde farz kılınmıştır).⁶¹

Şahrûr, Âli İmran Suresi 145. ayetini ele alırken şöyle demektedir: O ayet Kur'an'dandır (peygamberliktendir), ancak Nisa Suresi 103. ayeti ise Ümmü'l-Kitap'tandır (çağrıdandır). Şahrûr'a göre Peygamberlik, kaderin yasalarını içermekte iken, çağrı ise insanî kazayı kapsamaktadır. Ölümün belirli süreye göre mukadder olmasının sebebini şu şekilde izah eder. Ölüm fermanı konusal şartların tümünden ibarettir. Bu şartlar gerçekleşirse ölüme kaçınılmaz olur. Bu fermanın şartları gerçekleşene dek ölüm ertelenmiştir. Ancak insan "ölümün gerçeği ve sebepleri" kitabını okuyup daha iyi anlayınca bu şartları erteleyip ömrünü uzatabilme yeteneğine sahiptir. Aynen tıp alanındaki gelişmelerin, ölümlerin sayısını azaltmakta ve hastalıkları yok etmekte aşikâr bir rolünün olması gibi.⁶²

Şahrûr'un Sünnet hakkındaki görüşleri üstüne durmak da gerekmektedir. Çünkü kendi eserinde "Sünnet" isimli müstakil bir bölüm kaleme almıştır. Bu bölümde Nebi ile Resul'un sünnetlerini birbirlerinden ayırmıştır. Buna göre peygamberlik makamına "Ey Peygamber" ifadesi kullanarak hitap eden ayetler, Peygamber'e mahsus özel talimat içermekte ve kesinlikle haram ve helal ile

⁶⁰ Âli İmran Sûresi, 3/145.

⁶¹ Nisa Sûresi, 4/103.

⁶² Muhammed Şahrûr, *el-Kitâbuve'l-Kurânu*, s. 412-413. Bu meseleyi ayrıntılarıyla kaynaktan incelemenizi rica ederim.

bağlantılı değildir. Zira itaat elçilik makamında gelmiştir. Bu görüşe Şahrûr aşağıdaki ayeti delil olarak göstermiştir:

(وأطيعوا الله وأطيعوا الرسول)(النساء)

(*Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin*)⁶³

G. Şahrûr'un Değerlendirilmesi:

Bilindiği üzere Kur'ân lafızlarının yapısal çalışmalarına yönelik değerlendirme araştırmacının kuvvetine veya onun metodunun zaafiyetine dayanan bir yöntem üzerine inşa edilir. Gerçekte Şahrûr'un uzmanlığına baktığımızda onun asli vazifesinin mühendislik olduğunu görürüz. Orijinal olmasına rağmen onun yöntemi aynı şekilde yapısal analiz açısından ciddi zaafılar içermektedir. Her ne kadar daha sonrasında Şahrûr kendisini Kur'ân araştırmalarına ve Kur'ân kavramlarının lafzi analizlerine adanmışsa da onun bu sahada herhangi bir uzmanlığı ve sağlam bir metodu yoktur. Ciddi anlamda önemli fikirlerini, son derece zayıf muhtemel anlamlar üzerine inşa etmektedir. Öyle ki kimi zaman bu düşünceleri siyak-sibak ile büyük oranda geliştirmektedir.

Çağdaş araştırmacılar kendi yöntemiyle Kur'ân metnini tefsir ettikleri gibi yenilikçi okumalar da Kur'ân metnini tefsir ettiklerini iddia etmektedir. Ancak yenilikçi okumalar gerçekte kısa surelerin bazı parçalarının ya da farklı surelerden alınan bazı ayetlerin tefsirinden öteye geçmemektedir. Bu yüzden Kur'ân metni yerine Kur'ân ayetleri ifadesini kullanmayı tercih ettik.⁶⁴

Yenilikçi okuma ile çağdaş okumanın birbirinden ayırt edilmesi gerekmektedir. Zira yenilikçilik, çağdaşıktan başka bir şeydir. Zira yenilikçilik, batı toplumunun sosyo-kültürel ve uygarlık tarihinin sebeplerine bağlıyken, çağdaşlık söz konusu olduğunda böyle bir bağlantı kurulmamalıdır. Çağdaş oku-

⁶³ Muhammed Şahrûr, *el-Kiitâbu ve'l-Kurân*, s. 550.

⁶⁴ Taha Abdurrahman, *Rûhu'l-Hadâse*, Arap Kültür Merkezi, Kazablanka, 2006, s. 176.

yucu kendi başarılarındaki tarihi ürünlerle çok meşgul olmadan çağındaki farklı başarıları ele almaktadır. Muhammed Şahrûr'un "Kur'ân ve Kitap" isimli kendi eserini okuması çağdaş okumaların bir örneğidir. Şahrûr kendi okumasını çağdaşlıkla nitelendirirken, Muhammed Arkoun, Şahrûr'un kitabının yenilikçilikten yoksun olduğunu söylemektedir.⁶⁵

Şahrûr, gerçekte İslamî fikrin sorunlarını (çatışmalarını) çözmek adına metinden (Kur'ân ayetlerinden) yola çıkmıştır. Ancak Muhammed Arkoun, bunu kusur olarak görmüş ve Şahrûr hakkında şöyle demiştir: "O, Kur'ân'ın Arap diliyle vahyi ihtiva eden kitap olmasından hareketle, Kur'ân'ın ilahi doğruluğunu ve evrensel geçerliliğini tekrar değerlendirmeye çalışıyor!"⁶⁶

Diğer taraftan Merhum Said Ramazan el-Bûtî gibi bazı çağdaşları Şahrûr'u ciddi anlamda suçlamaktadırlar. Nitekim Buti, Şahrûr hakkında şöyle demektedir: "1991 yılında Fas'taki üniversite dekanlarından biri beni ziyaret etmişti. Avusturya'daki Yahudi derneklerinden birinin Kur'ân hakkında bir eser yazmayı bitirdiğini haber verdi. Sonra bu derneğin, ilgili eserin sorumluluğunu üstlenecek bir yayınevi ve konuyu savunacak Arap, Müslüman adını taşıyan bir yazar araştırmaya başladıklarını anlattı. Fakat şu ana değin Araplar arasından yetkili bazı devlet liderlerinin yardım etmekte tereddüt etmemelerine rağmen, istenilen özellikleri taşıyan kimseyi bulamadığını söyledi."⁶⁷

Abdurrahman Habenneke (ö.1425/2004) diyor ki: "Ramazan el-Bûtî beni Mekke'de ziyaret etmişti. Ona Şahrûr'un kitabını sordum. Kitabı okuduğunu ve reddedilmeye dahi değer bulmadığını söyledi." Habenneke şöyle demektedir: "Anlaşılan o ki, Avusturya'daki dernek ilgili konuda başarılı oldu. 1992 yılında

⁶⁵ Taha Abdurrahman, *Rûhu'l-Hadâse*, s. 177.

⁶⁶ Muhammed Arkoun, *el-Kur'ânmine't-Tefsîrbi'l-Meorûs ilâ Tahlîli'l-Hitâbi'd-Dînî*, Haşim Salih Çevirisi, Taliat Yayınevi, Beyrut, 2. baskı 2005, s. 15.

⁶⁷ Muhammed Said Ramazan el-Bûtî, *Hezihi Müşkiletühüm*, Dimaşğ, Dâru'l-Fikr, 1. Baskı, t.y., s. 247.

yazarı Muhammed Şahrûr olan “el-Kitab ve'l-Kur'ân Kırâatün Muâsiratün” başlıklı kitabın basımı gerçekleşti.⁶⁸

Sonuç:

Kur'ân'a dair yazılmış temel eserler Kur'ân'ın tefsiri olarak bilinmektedir. Bu eserlerde Kur'ân bir bütün olarak değerlendirilir. Tefsir esnasında Kur'ân, konularına göre ayrılmaz. Oysa bazı çağdaş (yeni) okumalar, Kur'ân'ı bir bütün olarak değerlendirmekten öte kısmî konular üzerinde dururlar. Böyle yapmakla onların temel maksatları ilgili ayetleri tahrif etmektir. Diğer bir ifade ile bu kimselerin temel gayeleri ilgili konuda Kur'ân'dan bir anlam çıkarmaktan ziyade, o konuyu sorun olarak görüp ilgili ayetler üzerinde eleştiri yapmaktır.

Şahrûr'un çalışmalarında takip ettiği metot dile odaklanmaktır. Kimi zaman görüşlerini sözlükteki zayıf anlamlara dayandırmaktadır. Fakat onun sahip olduğu felsefi düşüncelerden tercih ettiği manaları Kur'ân asla onaylamamaktadır. Çünkü Kur'ân kendisine has manalarla taşıdığı kelimeleri, ancak Kur'ân'ın kendi penceresinden anlaşılır. Şahrûr'un kanaatine göre ise Kur'ân kavramlarına yönelik çalışmaların değeri yoktur. Zira bugün ile ilgili kavramların ortaya çıkarılması geçmiş klasik eserlerin anlayışı minvalini de ortaya koymaktadır. Bu durumda geçmişte yapılmış olan geçmişin zihniyeti olduğu gibi bugüne taşımış olur ki bu da geçmişin tekrarından başka bir şey olmaz. Şahrûr'un bütün çalışmalarından ortaya çıkan sonuca göre şu an insanlık ne bir risalete ne de bir nebiye ihtiyaç duymaktadır. Çünkü insanlık nübüvvet olmaksızın hakikatleri meydana çıkarabilme gücüne sahiptir.

Aslında Kur'ân çalışmalarının kendine has bir yöntemi vardır. Bu yöntem esnasında kavram yapısının anlaşılması Kur'ân Arapların diliyle indirilmiştir. Onlar, Kur'ân'ın ne demek istediğini anlıyorlardı. Bir anlamda Cahiliye

---

⁶⁸ Abdurrahman el-Meydâni, et-Tahrifü'l-Muasır, Dımaşg, Daru'l-Kalem, 1. Baskı, 1997, s. 22.

döneminde kullandıkları dili, kavramı Kur'ân kullanmıştır. Kur'ân, Cahiliye döneminde onların kullandıkları kavramları kullanmış, kimi kavramların anlamını genişletmiş ya da daraltmış ya da tamamen ilga etmiştir. Kur'ân sonrası lügatlere dayanmıştır. Öyle ki Şahrûr, fikirlerini Kur'ân'ın asla taşıyamayacağı anlamlar üzerine yüklemiştir. Bu nedenle onun bu çalışması saha hakkında uzman olmaması hasebiyle son derece zayıf ve karmaşıktır.

Kaynakça:

Arkun, Muhammed, el-Kur'ânmine't-Tefsîri'l-Mevrûs ilâ Tahlîli'l-Hitâbî'd-Dînî, Beyrut, Haşim Salih Çevirisi, Talat Yayınevi, 2. Baskı, 2005.

El-Bûtî, Said Ramazan, Hezihi Müşkiletühüm, Dımaşk, Dâru'l-Fikr, t.y. 1. Baskı.

el-Câbirî, Muhammed Âbid, *Nahnuve't-Türâs*, Fas, Arap Kültür Merkezinin Baskısı, 1993.

Gökkır, Bilal, *Meryem Suresi Tefsiri*, Ankara, Fecr Yayınları, 1. Baskı, 2009.

Gökkır, Necmettin, *Kur'ân Dilinin Sosyo-Kültürel Bağlamı*, İstanbul, İFAV 1. Baskı, 2014.

Gökkır, Necmettin, *Kur'ân Lafızları*, İstanbul, Forart Yayınları, 2009.

Habenneke, Abdurrahman el-Meydânî, *et-Tahrifü'l-Muâsır*, Dımaşk, Daru'l-Kalem, 1. Baskı, 1997.

Halefullah, Muhammed, el-Fennü'l-Kasasî fi'l-Kur'ân, Kahire, Sina Yayınevi, 4. Baskı, 1999.

Kur'ân-ı Kerim Meâli, Diyanet İşleri Bakanlığı, 18. Baskı, Ankara, 2009.

Şahrûr, Muhammed, *el-Kasasü'l-Kur'ânî Kırâeten Muâsıraten*, Beyrut, Al-sagi Yayınevi, 1. Baskı, 2010.

Şahrûr, Muhammed, *el-Kitâbu ve'l-Kurânu Kırâeten Muâsıraten*, Beyrut, el-Matbûât Yayıncılık, 8. Baskı, 2006.

Şahrûr, Muhammed, *Tecfîfü Menâbii'l-İrhâb*, Şam, Çağdaş Fikir Çalışmalarının Müessesesi, Alahali Yayınevi, 2008.

Taha Abdurrahman, *Rûhu'l-Hadâse*, Fas, Arap Kültür Merkezi, Kazablanka, 1. baskı 2006.

